અર્પણપત્ર.

હરિગીત.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૨
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૩

સોમેશ્વર.

ઉદ્દેશ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

અનુક્રમણિકા.

આ પુસ્તક એક હેતુથી લખવામાં આવ્યું છે. એમાં બે ચિત્રો આપવાં છે. (૧) પરસ્ત્રીના સંબંધમાં આવવાથી કેવી રીતની આપત્તિ આવી પડે છે તે, દુષ્ટ સ્ત્રીઓ પોતાની દુષ્ટતા સાધવા માટે શું શું કરે છે તે, અને પતિવ્રત પાળનારી સ્ત્રી પોતાનું પતિવ્રત પાળવા માટે અનેક સંકટોમાં સપડાવા છતાં કેવી રીતે બચી શકે છે ઇત્યાદિ ચિત્ર નરેંદ્ર-મોહિનીમાં આપ્યું છે અને (૨) સ્ત્રીઓનો ધર્મ, પતિસેવા અને પતિ કઠોર હૃદયનો થયા છતાં મહાગુણી સ્ત્રીઓનો પતિ તરફનો પ્રેમ, ઇત્યાદિ હિંદુ વ્યવહારિક ચિત્ર ઘણી સ્હેલાઈથી મળતું રૂપ મનમોહન-મોતીમાં બતાવવામાં આવ્યું છે.

સોમેશ્વર.

अनुक्रमणिका

પ્રકરણ ૨ જું.

ભૂતના ભાળીઆથી.

[illegible] કેટલીકવારે જંગલમાંથી [illegible] ઉપર આવ્યાં. જુદેભાગથી ત્યાં [illegible] તેવા [illegible] માણસો મળે તેવારે [illegible] અને તેને ભાળિયા દોરવારે [illegible] એને બેસાડી પોતે બેઠો.

" [illegible] " એક યુવતીએ આરોગી કહ્યું

" [illegible] "

" [illegible] બધી [illegible] છે [illegible] તેઓ પાછા ફરેલો. [illegible] તેઓ [illegible] [illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

તેમના [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] ઉપર લઈ તેમને [illegible] આપી [illegible].

પ્રકરણ ૩ જું.

ખટાઇખોર બહાદુરસિંહ.

ભૂતની સ્થિતિ અને દેખાવ હાસ્યજનક જણાય છે. તેની ઉમ્મર પચ્ચીસ વર્ષની છે. તેનુ નાક નાનું અને બુચું છે. મુખ ઉપર બળીઆના ઘણા ચાઠાં પડ્યા છે. તેથીજ એક આંખ ગઇ છે અને બે દાંતનો રંગ કાળો પડ્યો છે. દાઢી વધારી છે અને મુછ મુંડાવી છે. માથે સ્ત્રીઓના જેવા મોટા વાળ છે તે છુટા મૂક્યા છે. તેણે અમદાવાદી મોટી રેશમી કોરનુ જાડું ધોતીયું પહેરેલું છે. તે તદન લાલ છે. લાલ ખાદીની કસોવાળી બંડી અને તેવાજ રંગની મુનીઓના જેવી કાન ઢાંકનારી ટોપી પહેરેલી છે. તેણે જમણા ખભા ઉપર લાલ રંગનો રૂમાલ નાખ્યો છે અને ડાબે ખભે એક મોટો બાટવો લટકાવેલો છે તેના હાથમા ભાંગ વાટવા માટે કિંમતી કાળા પથ્થરની નીસા છે.

આ પૂતળું જોઇ કોને હાસ્ય અને આનંદ ન થાય? એક બાળાએ મંદ હાસ્ય કરતા યુવાનને પોતાની પાસે બોલાવી આસ્તેથી પૂછ્યું "શું આ ભૂત છે!'

"ના, તે ખરૂં ભુત નથી; પણ ભૂતની માફક મારી પુઠે પડેલો મારો મિત્ર છે."

"શું આ તમારો મિત્ર છે?"

"હા. તે મારા સુખ દુઃખમા સાથે રહી મારી સેવા કરનારો સાચો મિત્ર છે. તેણે મારે માટેજ ઘરબાર ત્યજ્યું હશે. મારી શોધ-

પ્રકરણ ૫ મું.

[illegible] ન કરે!

[illegible] ડેપ્યુટીની [illegible] ઓફીસમાં [illegible] બહાદુરસિંહને [illegible] છે. તેના ઉપર [illegible] [illegible] છે. આજે બહાદુરસિંહ [illegible] [illegible] છે અને [illegible] છે. [illegible]

"[illegible] ન [illegible]. હું [illegible] [illegible] [illegible] છે. અને [illegible] [illegible] છે. [illegible] બહાદુરસિંહ! [illegible] [illegible] છે!!"

[illegible] બહાદુરસિંહને [illegible] બહાદુરસિંહ છે!"

"[illegible]!"

રંભા અને તરુ મદા મહેનને કહેરના નામ ઉપર આવ્યાં. અહીં તેમણે કેટલાક નવા મેલા પુરૂષો, બાળકો અને અંગ્રેજોને સ્મશાનભૂમિના સ્વરૂપમાં જોતાં રહ્યાં. પુરૂષો પેરી ઓરોના મથા ઉપર પાથરી નથી કેટલાકે પેટીમાં ભીડ્યાં છે તે કેટલાક ટોપીઓ પહેરી છે. અને કેટલાક તો નવા મોટે માથે બેઠા છે. તેઓ ના ઘણાએ કુંડાં પગોમાં અમર દેરી કુંડાં પિત્તળના પહેરેલાં છે. કેટલાક બાજુની મતલી ફરીર લાવ્યાં છે અને કેટલાક નવા ઉપાય ફરીરમેલા છે. રંભા અને તારાને એટલાંક ઘણાં ખરાં ઉભા થયા, અજબ લાગ્યા અને " મારે આ પગોને મહાન થયું લાગે છે." કેટલાક કહ્યું " આ તો મોટા માણસો છે. કેવી જુદી જુદી રીતના લુગડાં છે ! " કેમ ઘણાએ કહ્યું પણ તેમની પાસે જવાનું કેટલાક નવી જોડી અંગ્રેજોએ દરવાજા પાસેમાં કહ્યું ન આવ્યું. પવિત્ર સ્થાનમાં અને આપણ સ્થળમાં પોતાને ત્યાં પધારવાને કહ્યું. એક ઇંગ્રેજી અંગ્રેજ આવું વર્તન દેખી તેમને ઘણું સારું લાગ્યું. પેલા પુરૂષો પેરી ઘણાએ આગ્રહ સાથે કહ્યું. તેમનામાં તેઓ ઘણા સમ્ય અને ઉત્તર કહ્યું કે, "અમે આપણું નહીં જાણતી હોઈએ.' બહાર અંગ્રેજોએ કહ્યું કે બધાં ગામના કાજી બહાર ઉપર અને મુસલમાન હોઈએ. તમારા હિંદુના પુસ્તકની અમારે પરવા નહીં આપો અમો "

મુસલમાનનું નામ સાંભળતાં જ સર્વે પાછાં ફર્યાં પાછે તો આવ્યાં; પણ તે ઉપરાંત ન આવ્યાં રંભા અને તરુ આગળ આવ કેટલાક મધ્ય ખરી રીતને કહેર કર પાણી તેઉપર રહી અને જોયું તો બે બાળકો પોતાની પછાડી આવતા જોયા, અને કહ્યું: " જો પેલા બે નાના

એમ મને લાગે છે. કદાચ આપણે પુરૂષના વેશમાં સ્ત્રીઓ છીએ એ તેમના જાણવામાં આવ્યું હશે ? કદાચિત્ મારી શંકા ખરી પડે તો આપણી ખરાબીનો પાર રહે નહીં. "

" જરા ત્વરાથી ચાલ. એકાદી ધર્મશાળામાં જઇ ઉતારો કરીએ; પછી જોઇ લઇશું શું થાય છે તે ! ઇશ્વરનીજ ઇચ્છા આપણી ખરાબી કરવાની હશે, તો તેમાં તું અને હું શું કરી શકવાનાં છીએ ? " તારાએ તરત ઉત્તર આપ્યો.

લગભગ સાંજ પડવા આવી છે. ધર્મશાળામાં આવી તેમાં સ્વતંત્ર એક ઓરડો ભાડે રાખી ઉતારો કર્યો. પેલાએ બ્રાહ્મણો ધર્મશાળાના દરવાજા આગળ અટક્યા. ધર્મશાળાની દેખરેખ એક ડોશી રાખે છે. જેવી તે ડોશી ઓરડીમાં ઉતારો આપી પાછી ફરે છે કે, તરત પેલા બે જણા તેને મળ્યા. કંઇ વાતચિત કરી અને છેવટે બ્રાહ્મણે કંઇક આપ્યું, ડોશીએ તે લીધું અને કહ્યું: "બે ફીકર રહો. હું તેનો બંદોબસ્ત કરીશ. " કહી છૂટા પડી એક બીજાને કામે લાગ્યાં.

પ્રકરણ ૯ મું.

આમ ઉઘાડી !

તે રાતે રંભા અને નગીને મૂકદ ઊંઘ ન [illegible] અને [illegible] ધર્મશાળાના એક રહેલી તેમને [illegible]

“ કેમ, તમારી રાત સુખમાં [illegible]

“ હા, અત્યંત સુખમાં અમારી રાત [illegible] જણાવ્યું.

“ આ ધર્મશાળા [illegible] એવી છે ! [illegible] એટલો બધો [illegible] આપી શકી નથી ! [illegible] અને જ્યારે રાતે તમે નવ જણ્યા [illegible] કરો છો [illegible] હજારો સાધુઓ [illegible] આગ્રામાં [illegible] નાગાએ કિલ્લામાં રાખ કરી [illegible] શું બોલ્યા ! [illegible] વાત શી ! અને [illegible] !

રોહીણીએ નગીના [illegible] હાસ્ય કરીને કહ્યું, “ [illegible] એવા ઘણા ધંધા કર્યા છે. [illegible]

રોહીણીએ પોતાને [illegible] એવી [illegible] તેના [illegible] આગળ કહ્યું ચાલવાનું નથી [illegible] એક ક્ષણ [illegible] પોતાની પાસેથી એક [illegible] કરી [illegible] અને કહ્યું: “ હમણાં આ બાબત વધારે [illegible] કરવાની જરૂર નથી. અને ગૃહસ્થ ધરની બાઇઓ છીએ. કાળજી પ્રસંગે આવું કરવાની જરૂર

" [illegible] ઉત્તમ સ્વભાવ [illegible]
તેમાં રહેવાનું તમને ઠીક લાગશે. નોકર [illegible] હું
ખુશ થઈશ. તમારે કંઈ વધારે કામ છે ? એક કામ કરવાની [illegible]
કે ? " રોઝીએ [illegible]

રંભા અને [illegible]
રોઝી સાથે ધર્મશાળામાંથી નિકળી. [illegible]
તરત એકાંતમાં એક નાનું પણ સુંદર [illegible]
આવ્યું. તે જરૂરીઆત [illegible] સર્વ સામાનથી [illegible]
રંભા અને તારાને પસંદ પડ્યું [illegible]
ઉપર સૂવા બેસવાની સારી [illegible]
[illegible] એક [illegible] કામ કરવાને [illegible]
[illegible] જરૂરીઆત [illegible] સામાન [illegible]
[illegible] ઉપરથી અને [illegible]
સ્નાન કરી, [illegible]
[illegible] કામ કરવાને [illegible];
પણ [illegible] નહીં [illegible];
છે. કામ કરનારીનું [illegible] નથી. [illegible]
[illegible]
તેમને [illegible]
સમજીને [illegible] અને [illegible] કરી
અંદરથી સાંકળ [illegible] ને પહેલી
બાજી નાખી છે. [illegible] આ [illegible]
ભયંકર [illegible] કરી. અને [illegible]. અત્યારને માટે
શું કરવું તે સૂઝતું નથી. [illegible] એકાંતમાં છે કે, જાણે

પ્રકરણ ૧૮ મું.

સુરદાસનું મરણ

એક વિરાગ [illegible] નહિ [illegible]
આ [illegible] આદર્શ [illegible] થયા છે તેમના [illegible]
[illegible] છે. મુખ [illegible] અને [illegible]
[illegible] છે તેમના [illegible]
[illegible]
એમની [illegible] અનુમાન [illegible]
[illegible], મેહિની અને બહાદુરસિંહને [illegible]
બહાદુરસિંહ [illegible] અમારી [illegible]
મેહિની [illegible] કેદમાં છે. આ [illegible]
પણ છે. પરંતુ કરીને તે તેમને [illegible]
[illegible] થઇ.

" નરેંદ્રસિંહને ન પકડયો, એ ઠીક ન કર્યું. " [illegible]
[illegible].

" નરેંદ્રસિંહને કેદ કરવાની ખાસ જરૂર હતી [illegible] હતું
[illegible] તો [illegible] પૂરો [illegible] પકડવાનું [illegible]
[illegible] કરવાને બાકી ન રહત. " [illegible] બોલ્યો.

" નરેંદ્રસિંહને ન પકડયો એ ઘણું સારૂં કર્યું છે બહાદુરસિંહને
આપણે ન [illegible] તો નરેંદ્રને શી રીતે [illegible] હતા.
નરેંદ્રસિંહના પિતા [illegible] અને [illegible] છે. તેને

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મિલાપ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કેટલીકવાર સુધી સ્થિર ઉભો રહ્યો. પછી પાછું પૂછયું, "તું કશો ઉત્તર ન આપતાં રડે છે એથી કંઇક વિપરીત બનાવ બન્યો છે ! મારૂં હૃદય તને આવી સ્થિતિમાં જોઇ ભેદાય છે ! કહે ! શું થયું છે ? ગુલાબ અહીં કેમ જણાતી નથી ? તેની પ્રકૃતિ કેવી છે ? "

ગુલાબનું નામ સાંભળતાં તે સ્ત્રી ખેપ્રાટ રડવા લાગી. તે જોઇ તેની આજુબાજુ ઉભેલી સ્ત્રીઓની આંખો આંસુથી ભરાઇ. નરેંદ્રનું હૈયું હવે હાથ ન રહ્યું. તેણે કારણ કહેવા પેલી સ્ત્રીને ઘણા કાલાવાલા કર્યા. આથી તે સ્ત્રી પોતાના પદર વડે આંસુ લોહી બોલી, " હું આનંદમાં છું ગુલાબ પણ સુખી છે.આપને બીજું કેટલુંક કહેવાનું છે, તે હમણાં નહીં કહું . આપ શ્રમિત થયા છો ! મહેલમાં પધારો, વિશ્રામ લ્યો, ભોજન કરો, પછી મારે જે કહેવાનું છે તે કહીશ, પધારો ! "

સ્ત્રી નરેન્દ્રનો હાથ ઝાલી ચાલી. બીજી બધી સ્ત્રીઓ તેમની પૂંઠે ચાલીઓ. કેટલેક ગયા પછી એક મોટો દરવાજો આવ્યો., ત્યાં ઉઘાડી તરવારે સિપાઇઓ , પહેરો ભરતા હતા. તેઓ નરેંદ્રનો હાથ ઝાલી આવતી સ્ત્રીને જોઇ, અદબથી ઉભા રહ્યા. પાસે આવતાં નમીને સલામો કરી. સ્ત્રીએ તે તરફ જોઇએ તેવું લક્ષ ન આપ્યું. તે નરેંદ્ર સાથે દરવાજામાં દાખલ થઇ. દરવાજાની અંદર મોટો અત્યંત સુશોભીત બગીચો છે અને બગીચાના મધ્યભાગે ભભકા ભર્યો બંગલો છે. બંગલાની વ્યવસ્થા સારી છે. તેમાં નાના પ્રકારનાં સુગંધિ પુષ્પલતાનાં વૃક્ષો વાવેલાં છે. ઠેક ઠેકાણે નાના મોટા જુદી જુદી જાતના ફુવારાઓ ઉડી રહ્યા છે. સ્થળે સ્થળે લતામંડપો ઉભા કર્યા છે અને આરામ ખુરશીઓ મૂકી છે. વસંત ઋતુમાં બપોરે બેસવા સારૂ બેનાવટી પોલા પર્વતની પાસે શીતલ વેલાઓથી આચ્છાદિત કરેલો

ખેંચે જાય છે. તેમાં પતંગમાંથી [illegible] છે.
કે ચિત્તનું [illegible] એક [illegible]
એક [illegible]માં આવી રહે છે. [illegible]
[illegible]
નરેંદ્ર [illegible]
કહ્યું, " પ્રિય મિત્રો ! [illegible]
[illegible] થઈ છે."

" આજે આપ કેમ નથી [illegible] " [illegible]
[illegible].

" કોણ ? " નરેંદ્રસિંહે ઉદાસ થઈ પૂછ્યું.

" કુંવર પૃથ્વીસિંહ."

" હા ! [illegible] !
[illegible] છે."

" [illegible] વિવેક અને [illegible]
[illegible] છે ! "

" શું [illegible] છે ! "

" હા ! "

" ત્યારે કદી એનું [illegible] ! "

" સુલક્ષણા ! "

" શું સુલક્ષણા ! તેનું શું [illegible] ! "

" સુલક્ષણા [illegible]. "

એમ કહી [illegible] નરેંદ્રની આંખમાંથી [illegible]
[illegible] ફરીથી નરેંદ્રસિંહે પૂછ્યું, " [illegible]

તેં તારી હકીકત મને કહી નહીં. કહે, તારી ભયંકર હાલ કેણે કરી હતી?"

"અત્યારે એ હું નહીં કહું. હવે કહીશ."

"વારૂ એટલું તો કહે કે, દેડીયાંથી બદમાસો તમને શીરીને ક્યાં લઈ ગયા હતા? તું ત્યાંથી છૂટીને છૂટી? બહાદુરસિંહની શી વલે થઇ?"

"એ બધું પણ હવે કહીશ. અત્યારે તમ મ આ હૂંશો. નિરાંતે ઉંઘ લ્યો. હું હવે રજા લઉશ." એટલું કહી એ સ્ત્રી એકદમ નરેંદ્રસિંહ પાસેથી ઉઠી અને સપાટાબંધ ઓરડાની બહાર પડી અદૃશ્ય થઇ.

બનો પૂછી, પણ એ વિષે હું કશું જાણું ત્યારે કહુંને ! મેં એ બધું કાલે કહીશ એવું કહી નાસી આવી. "

" ત્યારે તમે મોહિની છો એવી એની ખાત્રી થઇ હોય એવું લાગે છે. " બીજી દાસીએ આગળ આવી જણાવ્યું.

" હા આજ તો એવું થયુ છે; પણ કાલે મારે શા જવાબ આપવા ? "

" આહ સાહેબ ! તમારી બુદ્ધિ ઘણી તીવ્ર છે. સમયાનુસાર જવાબ આપવાની શક્તિ તમારામા છે કાલની વાત કાલે છે. હું ધારૂ છુ કે તનાએ ચડાવેલી મોહિનીને આ પુરૂષેજ બચાવી હશે અને જમીનમાથી ગુલાબને પણ તેણેજ જીવતી કાઢી હશે ! "

" મને પણ તેવુજ લાગે છે. । "

" ઠીક, ઠીક, યુક્તિ સુઝી ! સાંભળો, એ મને કાલે હકીકત પૂછશે એટલે પ્રથમ હું તેને તેની હકીકત કહેવા કહીશ, પછી સમયાનુસાર મારે જવાબ આપીશ કેમ, બધાની ધ્યાનમાં આવે છે ?" મોહિનીએ અભિમાનથી પુછ્યું

" હા ભા, હ ઘણી મજેહની યુક્તિ ! એ ખુશાલી ઉપર લ્યો ઉડાવો. એક દાસીએ દારૂનો પ્યાલો ભરી મોહિનીને આપતાં કહ્યું. આજ મગરૂર થઈ મોહિનીએ બેન જેનામા પુષ્કળ દારૂ પીધો અને બેભાન થઈને પડી.

પેલી બહુજ મોટી એ દાસીએએ દારૂને સ્પર્શ પણ કર્યો નહીં તેઓ ઘણી સતી, શુદ્ધ અને દયાળુ છે. પોતાને સોંપવામા આવેલુ કામ પૂરૂ કર્યા હમેશા ઇશ્વરસ્તવન કરી પવિત્ર રહે છે. આ

" ના. મારી પ્રકૃતિ સારી નહીં હોવાથી અત્યારે મારે જમવું નથી. "

" જમ્યા વગર ન ચાલે. આપની ઇચ્છા પ્રમાણે આરોગજો. બોલો શું મંગાવું. "

" કશું મંગાવવાની જરૂર નથી. તેમ કરતાં મારી પ્રકૃતિ વધારે બગડવાનો સંભવ છે.શ્યામા અને ભામાને જમવા જવા દે અને તારી હકીકત હવે કહે. મારૂં મન એ જાણવા તરફડીઆં મારી રહ્યું છે."

" પહેલાં આપને આપની હકીકત કહેવી પડશે પછી હું મારી કહીશ. "

" તેમ નહીં થાય. પ્રથમ તારે કહેવીજ જોઇએ. કહે તને કોણે બચાવી ? "

" જંગલમાંથી ફરતાં ફરતાં એક સાધુ આવ્યો અને તેણે મને બચાવી. ત્યાર પછી તરતજ તમારી મુલાકાત મને થઇ. " કેતકીએ કેટલોક વિચાર કર્યા પછી કહ્યું.

કેતકીના જવાબથી નરેંદ્રસિંહને કંઇ શંકા હતી તે દૂર થઇ. તેને હવે વ્યભિચારી કેતકી સાથે વાત કરવાનું ઠીક ન લાગ્યું. પોતે કશો પ્રશ્ન કર્યો નહીં. ફક્ત કેતકી પૂછતી તેનો જવાબ આપતો. થોડા વખતમા શ્યામા અને ભામા જમીને ત્યાં આવી.શ્યામાએ નરેંદ્રસિંહની પગચપી કરવા માડી અને ભામાએ વા નાખવા માંડ્યો. નરેંદ્રસિંહે ઉંઘી ગયાનો ઢોંગ કર્યો. તેથી કેતકી ત્યાથી ચાલતી થઇ. કેતકી ગયા પછી થોડીવારે નરેંદ્રસિંહે આંખો ઉઘાડી, શ્યામા સામું જોયું અને જરા હસ્યો.

" આપ ભર ઉંઘમાંથી એકદમ શીરીતે જાગ્યા ? " શ્યામાએ મોં મલકાવી પુછ્યું.

" મેડી ભરાણી સાથે વાતચીત કરી અને સમજી ગઈ કે હવે આફરી શી રીતે વર્તવું એનો વિચાર મને થાય છે."

" વચન આપો કે મારો વિશ્વાસઘાત કરશો ! "

" વિશ્વાસઘાત કરીને શું કરી શકવાનું હતું ! "

"આપે એની સાથે જે કર્યું છે તે પણ આનંદ સાથે કેમ ન કર્યું ? "

" શું મેં વિશ્વાસઘાત કર્યો છે ! કેવી વાત ! "

" તેની સાથે તમે વિશ્વાસઘાત કર્યો છે તમે તેને [illegible] છે; [illegible] તમને [illegible] નથી [illegible] અને [illegible] છે આવી [illegible] વિશ્વાસઘાત કરતાં તમે [illegible] નથી તો [illegible] કરી [illegible] રહી ગઈ.

" મેં સાંભળ્યું છે કે, [illegible] અને [illegible].

" [illegible] મેં [illegible] નથી. તે એવી [illegible] છે તેવી [illegible] છે [illegible] રીતે તેમાં [illegible] અને [illegible] ત્યાં [illegible] તમારી [illegible] છે ! "

" શું તું આ સાચું કહે છે ! "

" મેં કહેવાનું શું પ્રયોજન ! [illegible] કરશે. મારે કહેવું પડે છે કે તમે બીજાને [illegible] અને [illegible] [illegible]."

[illegible] વિચારમાં પડ્યો. [illegible] તે સમજી અને બોલી, " આપ

[illegible]

નરેકસિ [illegible]

[illegible] અને [illegible]

[illegible] અને નરેકસિ [illegible]

[illegible] નરેકસિ [illegible]

પ્રકરણ ૧૫ મું.

વેષધારી સાધુ.

પાગઢના મેદાનથી માઇલ દોઢ માઇલને અંતરે મહી નદીના કિનારા ઉપરના એક ઊંચા ટેકરા ઉપર જામરીઓ કુવો છે. એ કુવા ઉપર અત્યારે ત્રણ સાધુઓ બેઠા છે તેમણે પગથી માથા સુધી પુષ્કળ ભભુતી ચોળી છે. કમરે મજબૂત મોટા લંગોટ વીંટી તેમાં બે નાની પિસ્તોલ રાખી છે. તેમની પાસે ત્રણ ઝોળીઓ પડી છે, તેમાં દારૂગોળો છે. તેમના ગળામાં કફનીઓ પહેરી છે. પીસ્તોલ અને દારૂગોળો ખના મળ્યુ પણ તે શા માટે હોય ? આ ત્રણમાં એક નરેંદ્રસિંહનો ભાઇ જગજીતસિંહ છે બીજા બે તેના વિશ્વાસુ બહાદુર માણસો છે. તેમાં એકનું નામ જયસિંહ અને બીજાનું નામ હરિસિંહ છે

રંભાના ભાઇ અર્જુનસિંહનું શું થયું ? રંભા અને તારા ઠાકોરમાંથી કેતકીના વનજાનમાં શી રીતે આવી ? હવે નરેંદ્રસિંહનું શું થશે ? બહાદુરસિંહ ક્યાં ગયો ? બિચારી મોહિની અને ગુલાબની બદમાસોએ શી વલે કરી ? જગજીતસિંહ કુવા ઉપર આવા વેષે શા માટે બેઠો છે વગેરે વાત જાણવા તમે ઘણા આતુર થયા છો; પણ પહેલાં આપણે જગજીતસિંહ શું કરે છે તે જોઇએ. બહાદુરસિંહના કહેવા પ્રમાણે જગજીતસિંહ પેલા લુટારાનું આ સ્થળ હોવાથી અહીં આવ્યો છે. તપાસ કરતા તેને માલમ પડયું કે બદમાસોએ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

" તેં તે શી રીતે જાણ્યું ? "

" બહાદુરસિંહે કહી. "

" શું તે બદમાસોના સપાટામાંથી છૂટી ઘેર આવ્યો ? પેલી બે સ્ત્રીઓ પણ તેની સાથે છૂટી હશે ?

" ના, તે એકલો યુક્તિથી નાશી આવ્યો છે. તેને સ્ત્રીઓની કશી ખબર મળી નથી. "

" એ બે અને ત્રીજી રંભા કે જેને મારે હું નાશી આવ્યો છું, તેને સાથે લીધા શિવાય ઘેર આવવું મને ઠીક નહીં લાગે. રંભા ઘણી સુંદર અને સદ્‌ગુણી છે છતાં મેં અકર્મીએ તેને ત્યજી, તેને દુઃખી કરી અને હું પણ થયો. "

" રંભા આપને અત્યંત ચાહે છે અને તે તમારી શોધમાં ઘરબારનો ત્યાગ કરી નીકળી છે. "

" મને તે આ ભુવનમાંજ મળી હતી. તેના થોડા સહવાસમાં ઘણો સંતોષ થયો છે ગઇ કાલે રાત્રે આ બંગલા ઉપર એકાએક લૂટારના વેષમાં અનેક માણસો આવ્યા, ધુળધાણી કરી અને રુકન રંભા અને તારાને લઇ ચાલતા થયા, એ ઉપરથી મારૂં એવું અનુમાન થાય છે કે, એ દોલતસિંહનું લશ્કર હોવું જોઈએ. તેણે રંભાને લેવાને માટેજ લૂંટ કરી છે. "

" આપનું અનુમાન ખરૂં છે. ચાલો પાકા બદોબસ્તથી રંભાને હું છોડાવી લાવીશ."

" ક્યાં ? "

" હું લઇ જાઉં ત્યાં. "

ચારે જણા કેનકીના બંગલા પછવાડેના એક તબેલામાં ગયા. તેમાંથી ચાર સારા ઘોડા લીધા, સ્વાર થયા અને જગજીતસિંહ પૂછે

[illegible]

[illegible]

" હું એકે જલેબી નહી ખાઉં. મારે ઘેર રસોઇ તૈયાર થઇ છે.એક રૂપિયાની પાંચ શેર જલેબી આવશે તે તમે એકલા ખાશો!"

" બસ! પાંચ શેર! એટલે શું થશે? હશે જાઓ; પછી અધુરા રહીશું તો પાણી પી પડી રહીશુ! અહીં તો ઘણી મોંઘવારી જણાય છે!"

"પાંચ શેર જલેબીએ શુ થશે?" એવા બહાદુરસિંહના શબ્દો સાંભળી દુકાનદાર આભો બન્યો અને બીજા લોકોને હસવુ આવ્યું. "આ દેહ તેનો આદમી એટલુ શી રીતે ખાય? વાહ, જોઇએ ગમ્મત!" કહી દુકાનદાર પોતાના ચાકર પાસે જલેબી મંગાવી, તેણે તે આણી અને બહાદુરસિંહને આપી. પછી તેણે કહ્યુ, "પાણી એક ગાગર [illegible] કે બે?"

નોકરના શબ્દે સાંભળી સર્વને હસવું આવ્યું, પણ બહાદુરસિંહે હસ્યા વગર શાન્તતાથી કહ્યુ, "એટલુ બધુ શા માટે? અમ પા પાવાને અને એક શેર હાથ ધોવા લાવ એટલે ચાલશે. પાણી પીને પેટ ભરીશું ત્યારે જવાશે શી રીતે!"

બહાદુરસિંહે જલેબીની ટોપલી પોતાની પાસે લીધી, જાણે બધી ખઇ જશે એવો ડોળ કરી તેમાંથી ફક્ત એકજ જલેબી લીધી, ખાધી અને તરત પાણી પી [illegible] દુકાનદારે કહ્યું, "કેમ પહેલા તો મોટી [illegible] હતા અને ખાધુ તો કશુ એ નહી!"

"[illegible] શું [illegible] છે? [illegible] મારો પડુ તો પછી માર્ગ [illegible] હવે આ બધી જલેબી [illegible]"

"તમે રોજ [illegible]"

" આવતા અઠવાડીયામાં રાજકુંવરનાં લગ્ન છે. આ ધામધૂમ તેની થાય છે."

" કન્યા ક્યાંની છે ?"

" કન્યા પરદેશના એક ઠાકોરની છે. તેને આ લોકો ઉપાડી લાવ્યા છે, રાજમેહેલમાં રાખી છે અને એની સાથે અહીંજ લગ્ન થવાનાં છે!"

" કન્યાને શા સારૂ ઉપાડી લાવ્યા ? તેના પિતા પરણાવવા રાજી નથી શું ?"

" એમાં કંઇક રાજરહસ્ય છે. આપણે તે વિષે કશું કહેવું વ્યાજબી નથી."

" વારૂ તેના બાપનું અને તેનું નામ કહેશો કે એમાંએ રાજરહસ્ય છે ?"

" તેના બાપનું નામ ગુલાબસિંહ છે અને એનું નામ રંભા છે. એનું લગ્ન નાદોદના નરેંદ્રસિંહ સાથે થતું હતું; પણ કોણ જાણે તેમાં કાંઇ વાધો આવ્યો !"

" ઠીક, ઠીક ! એ તો હું જાણું છું રંભાને સારી રીતે ઓળખું છું. અરેરે ! વાત ઘણીજ ખરાબ થઇ ! નરેંદ્રસિંહ ભાગ્યશાળી અને તમારો રાજકુંવર અકર્મી છે. નરેંદ્રસિંહ રંભાથી જીવતો છૂટ્યો અને તમારો રાજકુંવર મૂવે છૂટશે તે બિચારાના જીવનું જોખમ થશે! હાય ! હાય ! કેવો ભયંકર પ્રસંગ !"

રંભા ઘણી સદ્ગુણી છે અને તે નરેંદ્રસિંહની શોધમાં નિકળી છે એ બહાદુરસિંહ જાણતો હતો. તેને આ લગ્નની વાત સાંભળી સારૂં શી રીતે લાગે ? તે ઘણો મૂંઝાયો છે. અહીં તેણે હિંમતથી યુક્તિ યોજી છે ! જોઇએ છીએ હવે શું કરે છે તે !

પ્રકરણ ૨૧ મું.

બહાદુરસિંહને બહુ આનંદ થયો.

હરિપુરની ઉત્તરે રાજમહેલ છે. તેની પાછલી બાજુએ મોટું પથ્થરથી બાંધેલું તળાવ છે તેનું પાણી પારદર્શક અને ઘણું મીઠું છે એ તળાવના મોટા ઓવારા ઉપર બહાદુરસિંહે પથારી નાંખી છે. સૂર્યાસ્તનો સમય થયો એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને તેનું કામ કરી પાછી ઘેર જતી જોઈ તે સ્ત્રીને તેણે બરોબર તાકી તાકીને જોઇ અને નિશ્ચય કર્યો કે તે રાજમહેલમાંની મુખ્ય દાસી હોવી જોઇએ જેવી તે પાસે આવી કે, તરત બહાદુરસિંહ તેની પાસે દોડતો દોડતો ગયો અને તેના પગ પકડી રડતો રડતો બોલ્યો:—

"મા, મા ! આટલા દિવસ તું ક્યાં હતી ? મને તેં શા માટે તજ્યો છે ? મેં તારો શો અપરાધ કર્યો છે ? નાનપણમાં અત્યંત પ્રેમથી મને ઉછેર્યો, નાના પ્રકારના લાડ લડાવ્યા અને હવે તજે છે ! તેં મારે માટે લાખો રૂપિયાની પુંજી મૂકી છે, પણ તેને હું એકલો શું કરૂં ? તારી વહાલી વહુ પરલોક પધારી, નજીવા કારણથી મારા પિતા સાથે તકરાર કરી લાખો રૂપિયાની સંપત્તિને લાત મારી તું ચાલી નિકળી; પણ તેઓ સ્વર્ગમાં સીધાવ્યા ઘરમાં હવે મારા સિવાય કોઇ રહ્યું નહીં. મા ! મારાથી એ મોટી સંપત્તિ સચવાતી નથી અને બહોળા વતનની વ્યવસ્થા થતી નથી હું તને લીધા શિવાય પાછો ઘેર નહી જાઉં. તું નહી આવે તો હું એ સંપત્તિ ફકીરોમાં વહેંચી દઇશ, વતન બેચાની દઇશ, અને રાખોડી ચોળીશ

"વાહ વાહ સિદ્ધરાજ ! આંખ આ સ્થાનમાં અલૌકિક વસ્તુ છે !" રાજકુંવરે ખુશ થઈ કહ્યું.

"એમાં શો શક ! જુઓ:—

हरत अमन्द अनन्द देह दुख दूर बहावे;
कामिनि मोहन धीर दुचन्द स्वाद उपजावे.
कन्दर्पिवो पर महीप छिनमांहि बनावे;
महसिद्धि सुख अनुभव विनहि प्रयास करावे.
नन्दनवन कैलास सम, स्वर्ग विसर दुर्लभ क्षिते;
करति सुलभ बदनों कला तुरत देवि विजया निते.

"વાહ વાહ ! વાહ વાહ ! શી વાત ? સંગ્રામ આપ ક્યાંના વતની છો ?"

"હું ખરો વતની કોઈ જગ્યાનો નથી. મારા પિતા કાશી હતા; પણ હવે ત્યાં નથી."

"તમારા પિતા કાશીમાં હતા પણ તે હવે ત્યાં નથી માટે તમારું ઘર પણ ત્યાં નથી શું ?"

"ના ના. અમારું પાકવાળી ઘર જતું નથી રહેતું. તે જ્યાંનું ત્યાં રહે છે, કાશીમાં અમારું તેનું ઘર છે; પણ એ હવે ઘર ન કહે-વાય ! કારણ કે મારા પિતા કાશીમાં મરણ પામવાથી સ્વર્ગે ગયા. હવે તેઓ ત્યાં નથી એટલે અમારું ઘર પણ ત્યાં નથી. મારા દાદાએ દક્ષિણમાં મજબૂત ઘર બાંધ્યું છે તે ત્યાં હજુ છે; પણ મેં મારા એ દાદાને ગયાજીમાં પિંડ આપ્યા છે એટલે હવે એઓ અને આવ-વાના નથી. તેથી તે ઘર પણ બંધ પડ્યું. હવે મારા દાદાના દાદા ગયા ! તેમણે મુલતાનમાં તદન પથ્થરનું મોટું ઘર બાંધ્યું છે. તેમને મેં ગયામાં પિંડ આપ્યા નથી. તેથી તેઓ હજુ છે અને

[illegible] આગ્રહથી [illegible] કહ્યું [illegible]

[illegible] દિવસ દિવસ [illegible] છે. એક વખતે હું [illegible] ન હતું અને [illegible] જોઈ છે [illegible]

[illegible] જે [illegible] શું [illegible] છે [illegible]

" મારે [illegible] કહેવી [illegible]

[illegible] નક્કી કરો. તેને [illegible]

" [illegible] છે તે હું [illegible]

" [illegible] નહીં. [illegible]

" [illegible] છે

" [illegible]

" [illegible]

" [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પ્રકરણ ૨૩ મું.

બહાદુરસિંહની બદમાસી.

હરિપુરમાં હવે બહાદુરસિંહ [illegible] કોઈને સમજાતું નથી. [illegible] છે અને [illegible] હવે [illegible] આવ્યો તેથી [illegible] મોહ અને [illegible] તેને મમતાથી [illegible] દુરસિંહે ચમેલીને કહ્યું. " [illegible]

" આ બધી [illegible] !
[illegible] કરે છે [illegible] નરેન્દ્રસિંહના [illegible] પસંદ નથી [illegible]

" ત્યારે તુ તેને [illegible]
નરેન્દ્રસિંહ એને [illegible] આપશે. "

" એવું કરતાં [illegible] અને [illegible] એકદમ
પૂરાં કરીશ; માટે એવા વિચાર પણ ન કરતા, સમજ્યો ? "

" સારી રીતે સમજ્યો ! હું [illegible] આવું [illegible] અને
[illegible] છે [illegible] ચાલે છે ! "

" ત્યારે શું તું મને મારવા માટે અહીં આવ્યો છે ! એટલા
[illegible] છે. [illegible] કેમ ! " દાસીએ [illegible] જણાવ્યું.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ([illegible])

[illegible] અને [illegible]

[illegible]

[illegible]

દેશાની થતા માંડી જેનો લાભ [illegible]
લેગો સ્વદેશી કરી વિલાયતની [illegible]
મનમોહનલાલે એ વાત [illegible]
ારવાની કંપનીએ ઉભી કરી [illegible]
ફેગે ભરાયા. જે મનમોહનલાલ [illegible]
, તે આજે ભગે પોતાની જાગીરમાં [illegible]
વેપાર કરે છે.

પ્રકરણ ૧૯ મું

કારમી ચીસ.

પેટની પીડા જબરી છે. તે સાધુ, બ્રહ્મચારી, મ
કહેતુ નથી સુખી દુ:ખી સર્વનો એના ઉપર આધા
ઉપર દુ:ખ પડવામાં હવે કશી બાકી રહી નથી. મા
અને તેને જીવતા મારી ગઇ. તેણે ઘરમાં જે કંઇ
કન્યાદાનને માપ્યુ હતુ કેશવલાલની દાનત બગડે
તેની દ્રષ્ટિએ પડતા તે તેના ઉપર મોહીત થયો
માદગનો લાભ લઇ તે ઘરમાંનું તમામ દબાવી બેઠે
મા એનો હેતુ એવો હતો કે, મોતી જલદી તેને ના
એ ધારણા ખોટી પડી. આથી મોતી પોતાનુ પ
વધારે દૃઢ થઇ તેણે નકોરડા અપવાસ કરવા માંડ
આપ મોત આવશે એમ એ ધારતી હતી; પણ
કરી આત્મહત્યા કરવાનો નિશ્ચય કર્યો; પણ તે
ન લાગ્યું; કારણકે આત્મહત્યા કરનારના સાત ભ
એવુ કહ્યું છે.

કેશવલાલ તેની કામવાસના પૂરી કરવા
મોતીને સમજાવવા એક ઘરડી કુટણીને મોકલી
લાલચો બતાવી બીજા ઘણા યત્નો કર્યા પણ તે
કેટલાક દિવસ નકોરડા અપવાસ કરાવ્યા, એથી
પડ્યું પણ મન નરમ ન પડ્યું. તે તેના નિશ્ચ
પડ્યું પણ મન નરમ ન પડ્યું. તે તેના નિશ્ચ
બળાત્કાર કરવાનો મનસુબો કર્યો પણ હિંમત